

VÝPRAVA ZA HISTORIÍ TĚŽBY VÁPENCE K PRACHOVICKÉMU LOMU

Pojďte s námi!

POZNÁVÁNÍ JE
DOBRODRUŽSTVÍ!

**12–100
let**

6 km

**Proč a jak se těží
vápenec?**

**Kolik pater má
prachovický lom?**

**Kdo se skrývá
ve vápencových
jeskyních u Podolu?**

Stáhněte si brožuru
a interaktivní mapu
za použití QR kódu!

Dnes naši výpravu zahájíme ve Vápenném Podole, v místě, kde se nachází geologická expozice Národního geoparku Železné hory. Podíváme se, co to vápenec je. Vydáme se ke staré vápence a povíme si, jak fungovala. Po trase naučné stezky dojdeme až do Prachovic na vyhlídku u lomu. Cestou se seznámíme s tím, proč a odkdy se vápenec těžil. Prohlédneme si obrovský lom a povíme si mnoho dalších zajímavostí, třeba o zdejších jeskyních.

Časový rozvrh a délka výpravy	Nástupní místo 49.8884681N, 15.6632986E Parkování ve Vápenném Podole – naproti obecnímu úřadu Výlet i s povídáním a úkoly je asi na 3 ½ až 4 hod 6 km v mírném terénu (3 km tam, 3 km zpět)
Informace k výpravě	Stezka volně přístupná WC v přírodě Svačina vlastní nebo možno zajistit svačtinové balíčky, např. z Kruhu zdraví Chrudim Odborný průvodce Mgr. J. Doucek, nutno objednat předem na emailu: doucek@vz.cz
Navíc	Možno navštívit Berlovu vápenku v Třemošnici, kde je expozice vápenictví www.tremosnice.cz/volny-cas/berlova-vapenka/
Orientační kalkulace dopravy	Autobusová doprava – autobus pro 42 osob (ceny jsou orientační 48 Kč/km, 242 Kč/hodina čekání) – přepravu si každý individuálně zajišťuje sám dle uvážení.
Aktuálnost informací	www.geoparkzh.cz/gvo/vapenny-podol/

Náročnost výpravy

nízká

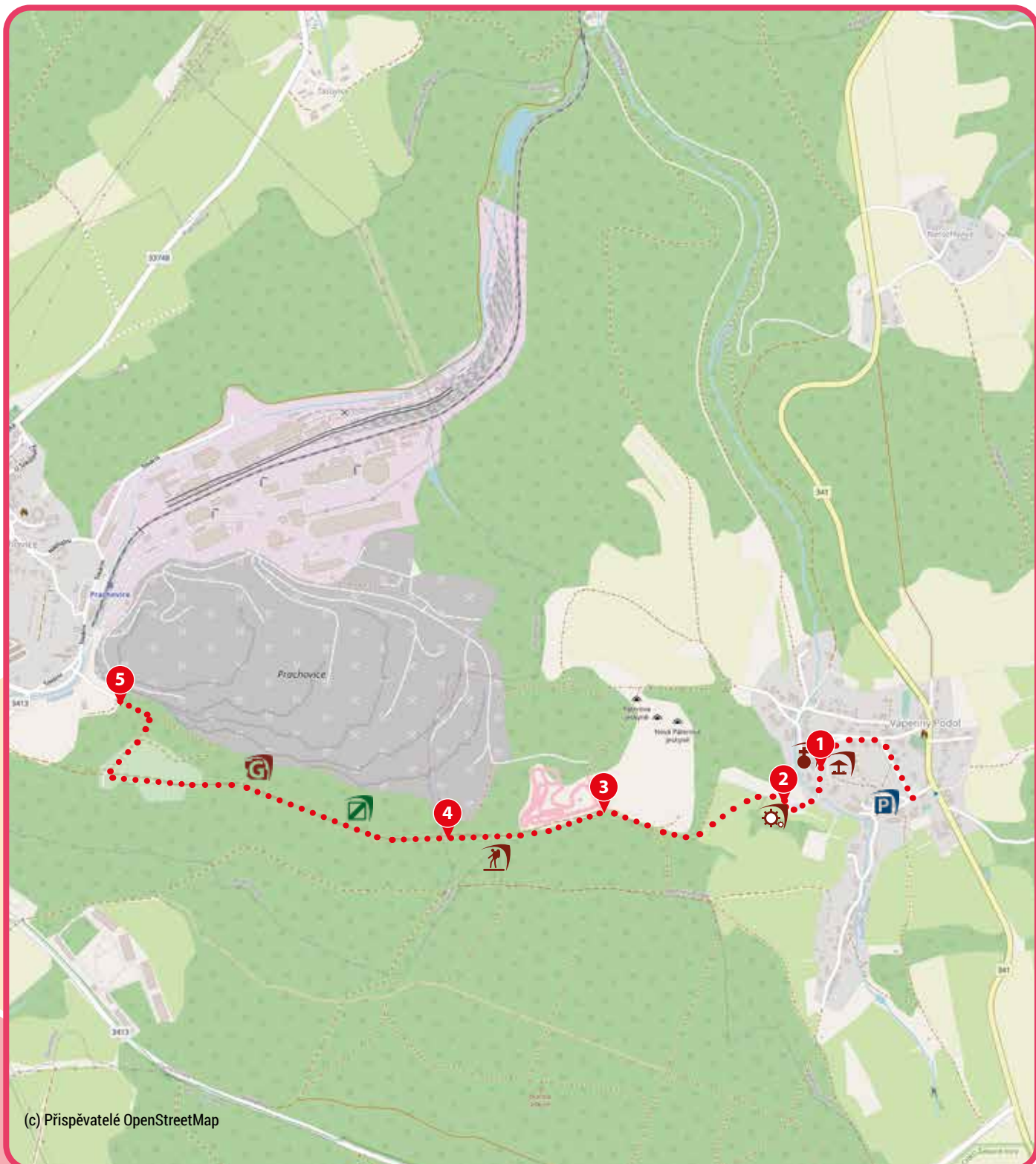
střední

těžká

MAPOVÝ PODKLAD

(c) Příspěvatelé OpenStreetMap

Geolokalita

Odpočinkové místo

Pěší trasa

Naučná geologická stezka

Vápenná pec – technická památka

Kostel sv. Václava

POPIS TRASY: Zaparkujeme ve Vápenném Podole na parkovišti u obecního úřadu. Popojdeme asi 300 m ve směru červené turistické značky a naučné stezky až k altánu s geologickou expozicí.

1 ZASTAVENÍ – GEOLOGICKÁ EXPOZICE

VYPRAVĚČ VYPRÁVÍ: Vítejte na naučné stezce Kolem prachovického lomu. Dnes se nebudeme bavit pouze o geologii, ale i o historii.

Ale než se k historii dostaneme, tak se pojďme podívat na to, co ukrývá tento altán a proč tu vlastně je. Altán je jeden z mnoha, které se na území Geoparku Železné hory nachází. Geologie rozdělila minulost planety na několik období.

Znáte některé?

Prahory-starohory-prvohory-druhhory-třetihory-čtvrtohory.

Altán je věnován prvohorám a lokalitám z tohoto období. Latinský název prvohor je paleozoikum.

A dokážete prvohory alespoň orientačně časově zařadit?

Kdo je zařadil před dinosaury, má pravdu. Prvohory jsou ohraničeny 545 až 291 miliony lety, takže je to opravdu velmi vzdálené období.

Když se řeknou prvohory, tak byste si mohli vybavit jejich symbol – zvíře. Jaké to je?

Jedná se o trilobita. Byl to živočich podobný raku, který vládl prvohorním mořím. Jednoho takového trilobita máte i na obrázku na tabuli v altánu. Zde se jedná o trilobita z Brlohu právě ze Železných hor. Takže je vidět, že žili i v této oblasti. V prvohorách tady totiž bylo moře.

Všechny horniny, které tady vidíte, patří právě do období prvohor. A je to poměrně pestrá skupinka hornin.

Zkuste si je teď projít sami a pokuste se najít kámen, na kterém jsou zkameněliny. Je tady pouze jeden.

Pokud jste hledali správně, pak je to velký kus grafitického vápence mezi altánem a novostavbou. Na něm se nacházejí drobné úlomky mořských ostnokožců a hlavonožců. A tento vápenec nás vlastně bude provázet celou stezkou, protože se zde dodnes těží.

Jak vznikl vápenec?

V pradávném moři žilo mnoho živočichů, kteří měli vápenité schránky, třeba ulity. Když tito živočichové umřeli, jejich schránky spadly na dno. Tak se to dělo nepředstavitelně dlouho – milióny let. Z hromad vápenitých schránek vznikly vysoké vrstvy vápenitých usazenin a ty byly během dalších stovek milionů let zpevněny, pokrouceny a roztrhány do současné podoby. Malé zkameněliny se během tohoto procesu zcela rozpustily, ale ty velké nám po sobě zanechaly alespoň několik schránek. Díky nim tak můžeme částečně zrekonstruovat dávný život v prvohorách.

V okolní krajině kdysi vystupoval vápenec na povrch, proto bylo minimálně zpočátku snadné ho lámat. To se dělo už od 13. století! Je to tedy už skoro 800 let, kdy se začalo těžit! V té době se začínaly stavět kamenné hrady.

Víte, jaký stavební sloh byl v módě asi tak od poloviny 13. století?

Gotika. Gotika je dobou rytířů a jejich turnajů a také dobou výše zmíněných hradů. Ty měly být pokud možno nedobytné a stavěly se na kopcích.

Tehdy se vápenec lámal velmi jednoduchým, ale namáhavým způsobem pomocí dřevěných a později železných klínů. Balvany se roztloukaly železnými palicemi. V zimním období se muselo na skále topit, jestliže se měl lámat vápenec. U původně malých lomů na vápenec už ve středověku vznikla osada, která pak právě podle nich dostala jméno Vápenný Podol. Lomy se nacházely i kolem nedaleké vesnice Prachovice, která byla nejspíše pojmenována podle vápenného prachu.

A teď se pojďme podívat na vápencovou skálu vedle altánu. Je na ní jedno vyleštěné místo.

Jakou barvu má tato naleštěná plocha?

Je lehce do žluta. To je dáno příměsí železa, protože jinak by měl mít zdejší vápenec modravě šedou barvu. Třeba na místním hřbitově jsou náhrobky, kde je to hezky vidět.

A teď se z vás stanou hledači – geologové. Na skále před námi je ukryt geologický poklad. Tak schválně, kdo ho najde?!

Jedná se o krystal minerálu, který se jmenuje kalcit. Ten vlastně tvoří vápenec, a pokud má dobré podmínky, tak dokáže vyrobit takovéto krystaly.

K čemu myslíte, že se vápenec používal a používá?

Je to krásný kámen. Takže se z něj dělaly zmiňované náhrobky nebo oltáře a také se z něj stavělo. Od nejstarších dob se také z vápence pálením získávalo vápno.

To je hezky řečeno, ale umíme si představit, jak to tehdy naši předkové vlastně dělali? Původně se vápno z vápence vypalovalo v jednoduchých jamách, až později v jednoduchých pecích, kde se topilo dřevem.

K čemu bylo lidem vápno?

Vápno se dávalo do malt, kterými se spojovaly kameny kamenných staveb. Tady nejbližše třeba kameny hradu Lichnice.

POPIS TRASY: Od altánu a skály se přesuneme po cestě ke kostelu a dále po červené turistické trase k budově staré vápenky, kde se nachází naučné zastavení.

2

ZASTAVENÍ – VÁPENKA

Budova, u které stojíme, je němým svědkem hornické činnosti ve zdejší obci.

K čemu asi mohla sloužit?

Jedná se o vápenku, tedy pec na pálení vápna. Do ní se shora vkládal vápenec a uhlí a postupným prohoříváním se z vápence stalo pálené vápno, které se dole vybíralo a následně se drtilo na prach. Tahle vápenka připomíná už průmyslové zpracování vápna ve velkém, které se tady rozjelo před asi 150 lety.

Zkuste si tipnout, jak tam ten kámen a uhlí dostávali?

Koukněte se pozorně na vršek stavby, je tam kovová konstrukce, což je vrátek, tedy ruční výtah, kterým materiál vytáhli nahoru a pak jej dávali do pece.

Takových vápenek bylo tady v obci víc, ale pouze tato zůstala. A pokud tady byly vápenky, pak tady taky musely být lomy na vápenec. Ale kde jsou?

Louky, které jsou za vámi, jsou právě v místech velkých lomů, jak je vidět na fotografiích na naučné tabuli. Tyto lomy byly v 70. letech 20. století zavezeny hlušinou z nedalekého prachovického lomu.

Pro nás je naprosto nepředstavitelné, že v těchto lomech v 19. století pracovaly i ženy, které s sebou měly i malé děti!

Největší rozmach těžby kolem Vápenného Podolu byl na přelomu 19. a 20. století a konec těžby je datován po 2. světové válce.

Tato vápenka, před kterou stojíme, není jedinou v oblasti. Navštívit lze třeba Berlovu vápenku u Třemošnice, která je částečně zrekonstruovaná a dnes je v ní muzeum vápenictví.

Pokračujeme dál po červené turistické trase až k motokrosovému závodisti, kde se nachází naučné zastavení.

3

ZASTAVENÍ – MOTOKROSOVÉ ZÁVODIŠTĚ

Zde nás nezajímá závodisti, ale ta hromada hlíny a kame-
ne, podél které jsme několik set metrů šli.

Kde se to tu podle vás vzalo?

Jedná se o haldy, tedy uměle vytvořený kopec – hromadu nepotřebného materiálu z lomu. Když se v 70. letech rozrůstal prachovický lom, bylo nutné někam dávat materiál z horních poloh, který se nedal zpracovat. Byl nepotřebný. A tak jím nejdřív zavezli lomy v Podole, jak jsme si ukázali. Potom začali kupit tuhle velkou horu. Ta vyrostla až do nějakých 30 metrů. Dnes už se sem nic nevozí, protože lom a hlavně cementárna je schopna zpracovat prakticky vše, co se těží.

A představte si, že pod tou haldou jsou jeskyně!

Jak myslíte, že se do nich leze?

Jeskyně byly objeveny právě při těžbě a postupně do nich byl zbudován umělý vstup, který se nachází zhruba v polovině haldy. A jak nám halda rostla, tak se musela prodlužovat i vstupní šachta. Dnes má nějakých 40 metrů. Takže když se leze do jeskyní, tak je to poměrně velká dřina.

Jak myslíte, že ty jeskyně vypadají?

Samozřejmě je tam vlhko a tma. Kdo by si ale představoval krápníky, tak ten by se mýlil. Je tam jen jeden malinkatý, jinak se jedná o holé, ostré a blátivé stěny. Nic, co normálně znáte z klasických českých jeskyní. Jeskyně nejsou běžně přístupné.

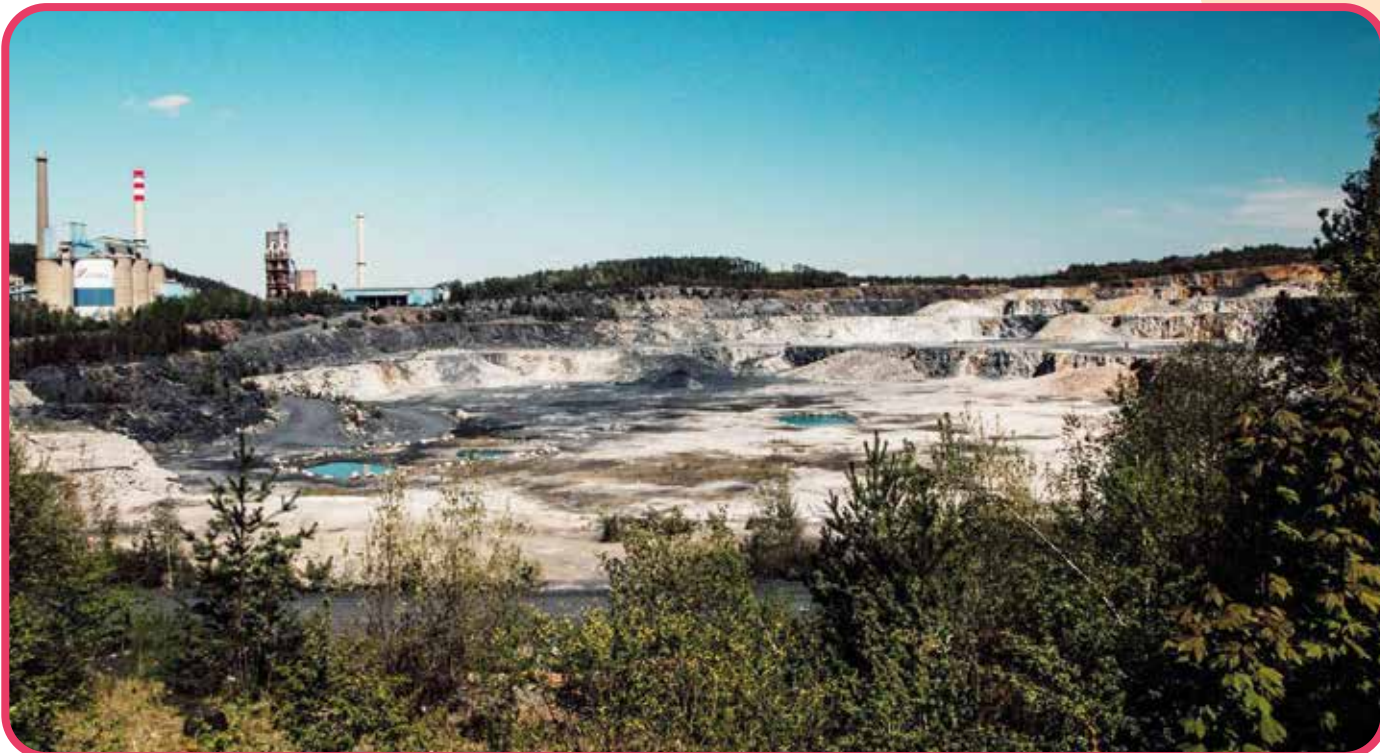
Tak proč se tam vlastně leze?

Důvod je jednoduchý. Jeskyně slouží jako zimoviště netopýrů, takže se tam leze kvůli jejich sčítání.

Pokračujeme na další zastavení po červené turistické trase až na vyhlídku na lom.

4

ZASTAVENÍ – HORNÍ VYHLÍDKA

Konečně jsem na místě, odkud je možné nahlédnout do jednoho z největších lomů v Česku. Asi je vám jasné, že lom nebyl vždy tak velký. Jak už jsem říkal, historie těžby zdejších vápenců spadá už do 13. století. A postupně zde vznikly první desítky lomů. Ty pak byly spojeny v jeden velký a ten se od té doby jen rozrůstá.

Co myslíte, jak moc vznik takového velkého lomu ovlivnil okolní krajinu?

Před těžbou to tu vypadalo úplně jinak. Byl zde třeba vrch Smrk, který je kompletně odtěžený a systém cest byl úplně jiný. Vedly jinudy. Ta hlavní vedla kdesi ve vzduchu nad současným lomem. A byla tady taky vesnice, nebo spíše osada Boukalka. Ta kvůli těžbě zanikla.

Už jsme si řekli, k čemu se využíval vápenec v minulosti.

Věděl by někdo, k čemu se používá zdejší vápenec dnes?

Dnes je to výhradně výroba cementových směsí, které se používají do různých betonů, ale třeba i v potravinářství nebo pro potřeby elektráren. V minulosti tady byla i vápenka. Ale tím hlavním produktem je skutečně cement do betonu. A protože se hodně staví, tak se i hodně těží.

Pokračujeme z kopce dolů až na hlavní vyhlídku.

5 ZASTAVENÍ – HLAVNÍ VYHLÍDKA

Odsud vidíme lom v jeho plné kráse. Jsou zde vidět jednotlivá patra.

Kolik jich je, spočítáte je?

Momentálně šest a počítají se od vrchu, ale do budoucna jich bude devět. Takže to bude skutečně velká jáma.

Koukněte se do lomu. Na horním okraji jednotlivých pater hledejte takové malé kupičky. To je prach, který vznikl vrtáním děr pro trhavinu. Když takový kámen dnes těžíte, musíte ho střílet. Takže navrtáte hromadu děr až dolů na další patro, naplníte díru trhavinou a pak vše v jeden okamžik odpálíte. A z toho vám vznikne hromada kamene, kterou před námi vidíte.

Mimochodem: těžká ruční práce, o které jsme mluvili na začátku, skončila kolem roku 1850, kdy se k trhání skály začalo používat střelného prachu a od r. 1874 dynamitu.

Jak sami vidíte, tak vápenec má dvě barvy. Jednak jsou zde černé vápence, které jsou starší a obsahují zbytky mořských živočichů, a pak jsou tady šedobílé mladší vápence, které už jsou skoro jako mramor. Taky právě z nich se v minulosti vyráběly náhrobky na hřbitovech, o kterých jsme již mluvili.

Zdejší lom také ukrývá jedno unikátní geologické bohatství. Už jsme si povídali o klasických jeskyních, ale jsou tu i jiné jeskyně – tzv. krystalové.

Co by to mohlo být?

Jsou do velké dutiny, kde se postaví dospělý člověk. A tyto díry jsou pokryté velkými krystaly minerálu kalcitu, místy až 50 cm vysokými. Toho kalcitu, který jsme viděli na začátku naší dnešní výpravy. Všechny ty krystaly jsou špičaté, takže si nesednete, ale je to úchvatné. Momentálně jsou polohy s jeskyněmi odtěžené, ale jakmile se těžba zakousne do hloubky, tak se opět objeví. Jedná se o český unikát!

Prachovický lom má opravdu co nabídnout a pokud budeme mít štěstí, zažijeme i odstřel.

Zde naše geologická výprava končí a můžeme se vrátit stejnou cestou zpět. Ideální je přesunout se ještě autem nebo autobusem do Berlovy vápenky na komentovaný výklad.

TIP:

Pokud se vám dnešní výprava líbila a zajímají vás lomy, tak se můžete vypravit i do **pískovcového lomu u Stolan** nebo k **zatopeným lomům na mlýnské kameny u Raškovic**.

EVROPSKÁ UNIE
Evropské strukturální a investiční fondy
Operační program Výzkum, vývoj a vzdělávání

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

PRACOVNÍ LIST

1. Jaké zvíře je symbolem prvohor?

2. Který kámen se těžil a těží ve zdejší oblasti?

3. Z jakého století pocházejí první zmínky o těžbě místního kamene?

4. Proč se leze do Podolských jeskyní?

5. Kolik pater má v současnosti prachovický lom?

6. Jaký geologický poklad ukrývají prachovické vápence?
